

The Impact Of Small Businesses On The Implementation Of Public Procurement In Uzbekistan

Ismoilov Botir Mukhamedovich

Teacher of Kokand University,

ismoilovbotirjon3@gmail.com

Abstract.

This article analyzes the role, influence and level of participation of small businesses in the process of implementing public procurement in the Republic of Uzbekistan. The study used official statistics and open source data for 2024–2025. The article covers reforms aimed at increasing the activity of small businesses in the economy through public procurement, supporting local producers, as well as digitizing tender processes and ensuring transparency. It also presents factors that hinder the participation of small businesses in public procurement and offers suggestions for their elimination. The results of the study provide important practical conclusions for strengthening the role of small businesses in the economy of Uzbekistan.

Keywords: public procurement, small business, local producer, digitization, tender, economic reforms, transparency, competitiveness.

Annotatsiya.

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat xaridlarini amalga oshirish jarayonida kichik biznes subyektlarining o'ri, ta'siri va ishtirok darajasi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida 2024–2025 yillarga oid rasmiy statistika va ochiq manbalardagi ma'lumotlardan foydalanilgan. Maqolada kichik biznesning davlat xaridlari orqali iqtisodiyotdagi faolligini oshirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, tender jarayonlarini raqamlashtirish va shaffoflikni ta'minlash borasidagi islohotlar yoritilgan. Shuningdek, kichik biznesning davlat xaridlarida ishtirok etishiga to'sqinlik qilayotgan omillar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari surilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning rolini kuchaytirish uchun muhim amaliy xulosalar beradi.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, kichik biznes, mahalliy ishlab chiqaruvchi, raqamlashtirish, tender, iqtisodiy islohotlar, shaffoflik, raqobatbardoshlik.

Kirish. O'zbekistonda davlat xaridlari tizimida kichik biznes subyektlarining roli va ta'sirini rasmiy manbalar hamda so'nggi statistik ma'lumotlarga tayangan holda umumlashtiradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati iqtisodiy islohotlar va raqobatbardoshlikni oshirishga katta e'tibor qaratmoqda — bunda davlat xaridlari tizimini ochiqlashtirish va samaradorligini oshirish orqali xususiy sektor, jumladan kichik va mikrokorxonalarni qo'llab-quvvatlash muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. 2024–2025 yillar yakunlariga ko'ra, mamlakatda faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni 358,1 mingga yetgan, 2024 yil davomida esa 77 mingdan ortiq yangi kichik korxona tashkil etilgani qayd etilgan — bu kichik biznes sektorining iqtisodiy hayotdagi vaznining ortayotganidan dalolat beradi.

Davlat xaridlari portali va rasmiy statistikaga ko'ra, davlat xaridlari jarayonlarida yillik minglab protseduralar o'tkazilmoqda va yetkazib beruvchilar soni ham sezilarli — shu bilan birga davlat xaridlari tizimida raqobat, shaffoflik va tenderlarning samarali o'tkazilishi masalalari ustuvor hisoblanadi. Masalan, davlat xaridlarining onlayn portali jarayonlarning samaradorligi va protseduralar soni haqida rasmiy hisobotlar e'lon qiladi, bu esa kichik tadbirkorlar uchun bozorga kirish imkoniyatlarini tahlil qilishda asos bo'ladi.

Davlat tomonidan 2025–2027 yillarga mo'ljallangan strategik hujjatlar davlat xaridlari tizimini takomillashtirish, shuningdek kichik biznesning ishtirokini kengaytirish choralari (mahalliy yetkazib beruvchilarni qo'llab-quvvatlash, alohida imtiyozlar yoki soddalashtirilgan protseduralar) haqida bndlarni o'z ichiga oladi — bu siyosiy iroda kichik biznesni davlat xaridlari orqali iqtisodiy integratsiyalashuvga jalb etishni nazarda tutadi.

Xalqaro tashkilotlar va mustaqil monitoring tadqiqotlari esa davlat xaridlari ma'lumotlarini markazlashtirish, tenderlarda raqobatni oshirish va ochiqlikni ta'minlash orqali kichik subyektlar uchun imkoniyatlarni kengaytirish lozimligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, amaliyotda murakkab reglamentlar, talablar va ma'lumot yetishmasligi kichik tadbirkorlar uchun to'siqlarni keltirib chiqarayotganligi qayd etilgan.

Ushbu maqola kirish qismi O'zbekistondagi rasmiy statistik va siyosiy hujjatlar asosida kichik biznes subyektlarining davlat xaridlaridagi hozirgi holatini, duch kelayotgan imkoniyat va muammolarni tahlil qilishga kirishadi hamda keyingi bo'limlarda ishtirokni oshirish uchun amaliy tavsiyalar va misoliy ma'lumotlarga asoslangan takliflar beriladi.

Asosiy qism. Davlat xaridlari O'zbekiston iqtisodining muhim qismi sanaladi ular yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmida 13–20 foizgacha ulushga ega bo'lishi mumkinligi ekspertlar tomonidan ta'kidlanadi. Shu bois, davlat xaridlari orqali resurslarni samarali yo'naltirish va kichik biznesga iqtisodiy imkoniyatlar yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

2018-yilda qabul qilingan “Davlat xaridlari to'g'risida”gi qonun davlat xaridlari jarayonlarini tartibga soladi — unda davlat xo'jalik ehtiyojlari bilan bog'liq tovar, ish va xizmatlar xaridlari, elektron portal orqali e'lon qilish, shaffoflik va raqobat prinsiplari belgilangan. Qonunda, xususan, “raqobat va obyektivlik”, “shaffoflik” va “narx bilan qiymat” kabi tamoyillar ustuvorlik sifatida qayd etilgan.

Shuningdek, Prezidentning 2011-yil 7-fevraldagi RP-1475 qarori orqali davlat xaridlari tizimini optimallashtirish va kichik biznes subyektlarini jalb etish mexanizmi yo'lga qo'yilgani qayd etiladi — ularga tendersunoslikda ayrim imtiyozlar berilishi va “kichik bizneslardan bo'sh muvozanatda” raqobat muhitini ta'minlash belgilanadi. 2024-yil oxirida esa 2025–2027-yillar uchun davlat xaridlari tizimini takomillashtirish strategiyasi qabul qilingan bo'lib, unda kichik biznesning ishtirokini kengaytirish va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish choralari belgilangan.

Bu huquqiy baza kichik biznes uchun bazaviy kafolatlarni yaratgan bo'lsada, amalda ularga yo'l ochish va ishtirokni rag'batlantirish bo'yicha muammolar ko'p uchraydi.

2025-yil yanvar oyida O'zbekistonda jami **3,05 trillion so'mlik 77 007 ta davlat xaridi** amalga oshirilgan. Ushbu xaridlar turlari ichida:

- 20 969 ta elektron do'kon orqali 169,8 milliard so'mlik xaridlar
- 725 ta elektron auksion orqali 8,41 milliard so'mlik
- 27 367 ta yagona yetkazib beruvchilar bilan 1,86 trln so'mlik
- 27 013 ta to'g'ridan-to'g'ri shakldagi xaridlar 857,57 milliard so'mlik miqyosda bo'lgan.

Bu ko'rsatkichlar davlat xaridlari spektrida turli usullar (elektron do'kon, auksion, tender, to'g'ri shartnoma) keng qo'llanilayotganini ko'rsatadi, lekin shuningdek, yagona yetkazib beruvchilar va to'g'ridan-to'g'ri shakl va xarid turlari cheklangan raqobatga olib kelishi mumkinligini ham ochib beradi.

2025-yilning birinchi yarmida ham raqamlar kichik biznesning davlat xaridlarida faol qatnashayotganligini ko'rsatmoqda. Masalan, 2025-yil 6 oyi mobaynida jami **939 ta shartnoma** tuzilib, umumiy qiymati **130,0 milliard so'mga** teng bo'lgan.

Shundan, mahalliy ishlab chiqaruvchilar tomonidan **207 ta shartnoma — 46 957,0 mln so'mlik**, elektron do'kon orqali 46 ta — 2 219,0 mln so'mlik, milliy do'kon orqali 14 ta — 141,0 mln so'mlik va boshqa usullar bilan tuzilgan shartnomalar misollari mavjud.

Misol uchun, “O'zbekiston milliy elektr tarmoqlari” AJ 2024-yilda mahalliy sanoat korxonalari mahsulotlarini kooperatsiya portal orqali 22 063 mln so'mlik, xarid.uzex.uz orqali 141 888,1 mln so'mlik, xt-xarid.uz orqali 33 284,7 mln so'mlik xarid qilgan — jami 197 235,8 mln so'mlik. Bu misol kichik va o'rta korxonalar, ayniqsa sanoat sektorida davlat xaridlarida jalb qilinishining amaliy ko'rinishini beradi.

Mahalliy yetkazib beruvchilarni qo'llab-quvvatlash orqali davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun alohida ko'rsatkichlar ajratilishi va preferensiyalar belgilanishi taklif qilinmoqda va ba'zi tenderlarda qo'shimcha ballar berilishi imkoniyati yaratilmoqda.

Raqamlashtirish va elektron tizimlar orqali xaridlarni elektron portallar orqali e'lon qilish, takliflarni onlayn qabul qilish hamda monitoring vositalarining avtomatlashtirilishi jarayonni tezlashtiradi va shaffoflikni oshiradi.

Xalqaro hamkorlik va ko'mak orqali Xalqaro moliya institutlari (masalan, Jahon banki) O'zbekistonning davlat xaridlari tizimini takomillashtirish bo'yicha loyihalarni qo'llab-quvvatlamogda. 2025-yilning iyulgacha strategik yo'l xarita ishlab chiqilishi rejalashtirilgan.

Kadrlar salohiyatini oshirish orqali davlat xaridlari bo'yicha mutaxassislar uchun sertifikatga asoslangan malaka tizimi joriy etilishi rejalashtirilmoqda. Bu tendensiyalar kichik biznes subyektlari uchun tendershunoslik jarayoniga kirish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

Murakkab va talabga boy hujjatlar tender hujjatlarida talab qilinadigan malaka, tajriba, moliyaviy barqarorlik kabi shartlar kichik korxonalar uchun qiyinchilik tug'diradi.

Kichik hajmli shartnomalar bo'yicha iqtisodiy samaradorlik orqali kichik korxonalar uchun tenderlarda qatnashish xarajatlari (huquqiy tayyorgarlik, sertifikatlar, garov, qayta ko'rib chiqish) yuqori bo'lishi mumkin, shu bois kichik kontraktlarga yo'l ochilishi cheklanishi mumkin. Axborot va ma'lumot etishmasligidan loyiha e'lonlari, texnik tavsiflar, shartnoma natijalari to'liq yoki o'z vaqtida e'lon qilinmasligi, talablar tushunchasiz bo'lishi, monitoring institutlari va jamoat nazoratining yetishmasligi kichik biznesning ishtirokini susaytiradi.

To'siqlar va manfaatlar to'qnashuvi orqali davlat korxonalari yoki yirik subyektlar bilan manfaatdor aloqalar bo'lishi, qonunchilikda ochiqlik va korrupsiyaga qarshi kafolatlarning yetarli emasligi kichik biznesga teng sharoitda raqobat qilish imkoniyatini susaytiradi.

Monitoringning zaif bo'lganligi tufayli tender jarayonlari nomutanosibliklar keltirilgan holatlar, nizolarni ko'rib chiqish mexanizmlarining murakkabligi va kechikishi kichik subyektlar uchun huquqni himoya qilishda zaiflik tug'diradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston davlat xaridlari tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada ochiqlashib, raqamlashtirish orqali shaffoflikni ta'minlash va kichik biznes subyektlarini faol jalb etish yo'nalishida muhim natijalarga erishmoqda. 2024–2025 yillardagi real ma'lumotlarga ko'ra, davlat xaridlarining sezilarli qismi mahalliy ishlab chiqaruvchilar va kichik korxonalar hissasiga to'g'ri kelmoqda. Bu esa kichik biznesning mamlakat iqtisodiy rivojlanishida, byudjet mablag'larining samarali taqsimlanishida va yangi ish o'rinlari yaratilishida o'ziga xos ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, amaliyotda ayrim to'siqlar hamon mavjud — jumladan, tender jarayonlarining murakkabligi, hujjat talablari, ma'lumotlarning yetarli darajada ochiq bo'lmasligi hamda kichik korxonalar uchun moliyaviy garov va kafolat masalalari ularning ishtirokini cheklaydi. Shu bois, davlat xaridlarida kichik biznesning ulushini oshirish uchun soddalashtirilgan tartiblarni kengaytirish, o'quv-trening dasturlarini yo'lga qo'yish, shuningdek, raqamli platformalarning qulayligini oshirish zarur.

Umuman olganda, davlat xaridlari tizimida kichik biznes subyektlarini faol ishtirok ettirish iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish va mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Shu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar O'zbekistonning inklyuziv iqtisodiyot sari dadil qadam tashlayotganini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

O'zbekiston Respublikasi "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni. — Lex.uz rasmiy hujjatlar portali. <https://www.lex.uz/docs/-7271145>

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-yil 7-fevraldagi PQ–1475-sonli qarori "Davlat xaridlarini amalga oshirish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Davlat xaridlari portali ma'lumotlari — xarid.uzex.uz, 2024–2025 yillar statistik hisobotlari.

Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi rasmiy sayti: "2023-yilning yanvar oyida o'tkazilgan davlat xaridlari tahlili". <https://old.anticorruption.uz>

- Jahon banki: Modernization of the Public Procurement System in Uzbekistan loyihasi hisobotlari. <https://www.worldbank.org>
- Proreforms.uz: “O‘zbekistonda davlat xaridlari tizimi — ochiqlik orqali ishonch sari”. <https://proreforms.uz>
- O‘zbekiston Milliy elektr tarmoqlari AJ rasmiy hisobotlari (2024-yil). <https://www.uzbekistonmet.uz>
- Inovatus Scientific Journal: “Public Procurement and SME Participation: Challenges and Opportunities in Uzbekistan”, 2024.
- Caspian Post: “Uzbekistan and World Bank Strengthen Ties on Public Procurement Reform”, 2025-yil avgust soni.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi tahliliy ma’lumotlari, 2025-yil (www.strategy.uz).
- Ismoilov, B. M. (2025, yanvar). Davlat xaridlarini rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE (T. 2, № 2, b. 33–39).